

KRIZSAI MÓNIKA

Alamizsnás Szent János és Mátyás király

Alamizsnás Szent János, a VI – VII. század fordulóján élt alexandriai pátriárka és Mátyás király sorsának fonala azon a ponton kapcsolódott össze, amikor 1489-ben, egyes források szerint a török szultán hódolatának jeléül, más források szerint hadisarcként, még másik feltételezések szerint egészen egyszerűen a maga parancsára hozatta Budára Mátyás király Szent János ereklyéit: a pátriárka épségben maradt testét.

Ki volt Alamizsnás Szent János, miért volt fontos Mátyás királynak a görög főpap teste, mi történt a Királyi Kápolnában, mielőtt elindult volna utolsó útjára, Bécsbe. Ezekre a kérdésekre keressük a választ, miközben látni fogjuk, semmi sem történik a világban ok nélkül, és pátriárka Mátyás király mellett mint egyfajta katalizátor, aki a folyamatokban változatlan marad, de nélküle nem mehetne végbe a történet, felfedi valódi kilétét.

1. Alamizsnás Szent János Ciprus szigetén született 550 körül. Apja Epifán fejedelem, akinek kérésére felnőtt korában megnősült, családot alapított. Nem sokáig élt azonban szerettei körében, hamarosan elvesztette gyerekeit, majd a feleségét is.

Legendájából tudjuk, hogy ezután egy alkalommal álmában égi szépségű lány jelent meg előtte, olajkoszorúval a fején: „*Én vagyok a könyörületesség, én hoztam le Isten Fiát a mennyből. Fogadj el mátkádkul, nem bánod meg!*” – szölt, és hatására János elhatározta, hogy ezután életét az imádságnak és a jócselekedeteknek szenteli. Alexandriába költözött és adakozó életével hamar felhívva magára a figyelmet, pátriárkának választották. Főpapként is segített a szegények és a szenvedők gondjain. Parancsára összeírták a város szegényeit, mintegy 7000 embert, akiket ő „urainak” nevezett. (Innét a szokás, hogy a keresztes lovagok is uraiknak nevezik a szegényeket.) Mivel a szolgák nem értették, miért kell uraknak nevezni a szegényeket, megmagyarázta nekik: „*Akiket ti nyomorultaknak meg koldusoknak hívtok, én uraimnak és segítőimnek hirdetem, ők ugyanis való-*

ban tudnak segíteni, és képesek a mennyországot nekünk adni.”

Mindenkin segített, aki csak kérte.

Nemcsak a maga vagyonát osztogatta szét a szegények között, másokat is buzdított az alamizsnálkodásra. Ilyenkor példákat szokott mesélni nekik. Pl. Szent Serapion történetét, aki a köpenyét adta egy szegénynek, és amikor másik koldussal találkozott, annak meg odaadta a tunikáját. Meztelenül üldögélt, Evangéliumát a kezében tartva, amikor megkérdezték tőle, hogy ki fosztotta ki. Ő pedig rámutatott a könyvre és azt mondta: „Ez fosztott ki engem.” Amikor újabb szegényt látott, eladta a Szent Könyvét és az árát neki adta. Amikor megkérdezték tőle, hová tette az Evangéliumot, azt felelte: „Az Evangélium azt parancsolja: „Menj, add el, amid vagyon, és add a szegényeknek” (Mt. 19,21) Csak az Evangéliumom volt, azt adtam el, ahogy parancsolta.

Példát említhetett volna a saját életéből is, hiszen mindenét, még a takaróját is szétesztotta „urainak”.

Alamizsnás Szent János
a *Legenda Aurea* illusztrációján

Az alamizsnálkodás mellett imádkozással töltötte mindennapjait. Jó párszor megtörtént, hogy az evangélium olvasása után a nép minden alkalommal kivonult a templomból és az ajtó előtt fecse-
részett. Egy alkalommal aztán kiment utánuk és közéjük telepedett. A csodálkozó kérdésekre azt

válaszolta: „Fiaim, ahol a nyáj, ott a pásztor is. Vagy bejöttök a templomba és akkor magam is be-megyek, vagy itt maradtok s akkor én is itt ma-radok.” Ezután a nép többet nem hagyta el idő előtt a templomot.

Imádkozás közben gyakran esett elragadtatásba. Ilyenkor hallani lehetett, amint Istennel vitatkozott: „Igen, édes Jézusom, én osztogatok, te pedig adsz, lássuk, ki győz!”

Amikor a perzsák Egyiptomra támadtak, menekülnie kellett. Cipruson halt meg, ott, ahol született 616-ban. Tese később nem tisztázott körülmények között került Konstantinápolyba.

Legendájában az előbb kiragadott példánál természetesen bőségesebb a jócselekedeteinek a száma. A választott példákat a koldusokhoz való viszonyának szemszögéből válogattam. Azért, mert a koldusokon keresztül egyenes lesz az út Budára, a Királyi Kápolnába, amelynek ajtajához hozzá tartoztak a király szegényei.

2. Előtte viszont vizsgáljuk meg, miért volt fontos Mátyás királynak egy ezredévvél korábban élt görög főpap romlatlan testét magához hozatni.

Mátyás király görög kapcsolatait teljességében nem, de néhány kiragadott példa alapján fel kell elevenítenünk.

Köztudomású, hogy a könyvtárában minden nyelven írt könyvek helyet kaptak, de a görög nyelvűeknek külön szobájuk volt, amelyeket az ország belsejéből és máshonnan is különös gonddal gyűjtött össze.

Levelezésben állt Besszarion bíborossal, az itáliai reneszánsz kiemelkedő alakjával, akit az akadémiai mozgalom elindítójaként is ismerünk.

Corvin János nevelésében kiemelkedő szerepet kapott a görög nyelv tanulása.

Hunyadi János Vajdahunyadon görög katolikus templomot építtetett. Hadjáratai során kapcsolatba került ugyanis a görögökkel, számtalan alkalommal harcoltak egymás mellett. Sőt, XI. Konstantin, az utolsó görög császár Mesembria (Nesebar) urává tette.

A krónikák szerint Hunyadi János anyja görög származású volt, a görög császári család leszármazottja. Hogy apja Zsigmond király volt, Heltai Gáspár krónikáján kívül egyéb források is bizonyítják, tehát fogadjuk el tényként, szerintem nem lesz nehéz...

Ami biztos, hogy 1396-ban Zsigmond király meglepően sok időt töltött Konstantinápolyban a nikápolyi csata után, és attól fogva mindig meleg kapcsolatot tartott fenn a bizánci császárokkal – írják a korabeli források. Nem tudjuk pontosan, Hunyadi János mikor született. Valamikor 1389 és 1409 között. Az első dátum Kapisztrán Szent János születési éve, akinél tudjuk, Hunyadi János fiatalabb volt. 1409 pedig a hunyadi birtok adománylevelén található, itt már név szerint szerepel.

A görög rokonság Hunyadi Mátyást a török szultáni családdal is összekötötte: 1489. januárjában a pápai legátusnak vall erről: „Dzsem – a szultán trónkövetelő testvére, akit Mátyás igyekezett kiváltani a velenceiek fogságából és trónra segíteni – emellett vérrokon is, mert nagyanyám nővérétől származik, ki török fogságba jutva, a császár felesége lett.”

Mátyás származásáról a krónikák megemlítik még Attila nemzetségét és a római ősoket. Morzsina Erzsébet révén mindkettő igaznak bizonyulhat. Attiláról tudjuk, hogy egyik felesége Honorius császár (Theodosius fia) lánya volt, gyermekei számát pedig egy egész hadseregnyire becsülték. Apjuk halála után némelyik sorsát nyomon tudjuk követni egy ideig, némelyikét nem. Többen mehetek vissza nagyapjukhoz Görögországba, sőt olyan hírek is vannak róluk, hogy Konstantinápolyban, az udvarban kereszténnyé lettek. Leszármazottaik sorsáról csak feltételezések láttak napvilágot.

A Mátyás-Graduale. p. 78-79.
Bev. Tan. Írta: Soltész Zoltánné.
Bp.: Magyar Helikon – Corvina, 1980.

Mivel bizonyosságot nem tudunk, miért ne lehetne feltételezni, hogy Morzsinai Erzsébet családja Attila leszármazottai közül került ki, és nem lehetetlen, hogy Alamizsnás János is a leszármazottja. 1453-ban, amikor a törökök elfoglalták Konstantinápolyt, lerombolták a keresztény emlékeket, templomaikat berendezték a maguk hite szerint. Vajon hogyan maradhatott épségben Alamizsnás Szent János teste, amikor tudjuk, hogy a török az emberi testet még ábrázolásaiban sem, nemhogy ereklyei mivoltában megtűrte volna.

Az egyetlen magyarázat: valaki védőszárnyai alá vette, aki érzelmileg kötődött a testhez. Ez a valaki lehetett például a szultán azon felesége, akit Mátyás király nagynénjének tekintett.

Mátyás-Graduale. p. 86-87.

A görög császári család leszármazottaival Mátyásnak is élő kapcsolata volt. 1489-ben követtségben járt nála Palaiologosz András peloponnészi despota, az utolsó bizánci császár fia. András húga, Zsófia Zoé III. Iván moszkvai fejedelem felesége lett. III. Ivánról többek között azt kell tudnunk, hogy pénzeit Mátyás mintájára, Mátyás címerével verette.

1489. november 10-én óriási pompával fogadták a királyi udvarban az ereklyéket. Mátyás és kísérete egy olasz mérföldnyire (kb. 1700 m = 1,7 km) ment elébe, és kísérték helyére fáklyás felvonulással, zenészekkel a Királyi Kápolnába. Ezt az információt azért fontos megemlíteni, mivel a feljegyzések szerint Mátyás már márciustól fogva nem tudott lábra állni, mindenhová hordszéken vitték. Alamizsnás Szent János fogadásán vagy

csoda történt, vagy nem novemberben került a Királyi Kápolnába a teste, hanem még ez évnek márciusa előtt. A novemberi körmenet történhetett Szent János ünnepének vigíliáján is, ugyanis a görög katolikusok a mai napig november 11-én tartják ünnepét, csak a római katolikusoknál január 23. az ünnepének napja.

3. A Királyi Kápolna, a Capella Regis a belső palotában állt, és a Dunára nézett. Közvetlenül a Fényességes Könyvtár és a királyi lakosztály mellett. Víziorgonája, márványból és ezüsből készült kettős keresztelőkútja volt, és ahogyan egy török utazó beszámolójából olvassuk, „telezsúfolták balvégzetű szobrokkal”. A kápolnának messze földön híres, saját énekkara is volt. Ajtajában pedig mindig ott ült két koldus, a király szegényei.

A kápolna mellé Mátyás király egy 40 fős tisztes papi testületet, más fordítások szerint káptalant rendelt, irányításuk közvetlenül az érsek feladata volt.

Ez a kápolna a király imádkozó kápolnája volt, közel esett lakosztályához és egy ajtó választotta el a könyvtártól, ahonnét Mátyás gyakran hallgatta a kiszűrődő muzsikát. A templom, ahogyan Gyárfás Ágnes megfogalmazta Templom című írásában, nem a „földi ember építőtechnikájának az eredménye, hanem az égi kép földi megjelenése”.

Oláh Miklós Hungáriájában írta, hogy Buda Alamizsnás Szent János Kápolnájáról és Mátyás király könyvtáráról híres: „Ez Magyarország királyainak királyi székhelye, teljes egészében egy elég magasra kiemelkedő sziklára építették, és északról dél felé húzódva déli homlokzatán fellegetvár áll, melyet nem nagy távolság választ el a várostól, remekül fel van szerelve mindenfajta erődítéssel, hozzá figyelemre méltó épületektől, művészi boltozatoktól, arany és színesre festett mennyezetes termektől elbűvölően ragyogó. Fekvésén és a királyi székhely épületein kívül figyelemre méltó volt egyrészt Alamizsnás Szent János ereklyéje miatt, másrészt csodálatra méltó Corvin Mátyás király könyvtára révén. Amerre az út a belső könyvtár oldalától a Szent János-kápolnához átfúrt fülkéhez vezet, ahonnan a király misét szokott hallgatni, két boltíves termet találunk; az egyik görög könyvekkel volt tele, melyeket részben Görögország szívéből, részben más keleti vidékekről hordatott össze a király nem kis gonddal és fá-

radsággal. A másik belső terem őrizte a teljes latinság kódexeit az elemi dolgoktól kezdve egészen a tudományok csúcsáig, könyvtartó dobozokban és állványokon a maguk rendje szerint megkülönböztetve.”

Gyárfás Ágnes azt is leírta, hogy „A régi királyainknak szoros kapcsolata volt az égi muzsikával”. A Királyi Kápolnát a ma zenetörténészei a szervezett magyar zenekultúra bölcsőjeként emlegetik. Első karnagya Garamszentbenedeki György fia Miklós volt a jelenlegi ismereteink szerint.

A zenei élet a középkorban szervezettebb része volt az egyházi életnek, mint manapság. A mindennapi misék kb. 3-4 órányi templomi éneket jelentettek. Ehhez még hozzá kell számolnunk a templomon kívüli eseményeket, amelyek szintén nem képzelhetők el ének-és zeneszó nélkül: a körmenetek, a felvonulások és a templomi kórusnak ezen kívül énekes köszöntési tevékenysége is volt. A kórus egyaránt énekelt gregorián tételeket, anyanyelvi énekeket és többszólamú darabokat.

Itt jön el az a pillanat, amikor vissza kell térnünk Alamizsnás Szent János „uraihoz”, a koldusokhoz, akik a Királyi Kápolna ajtajában üldögéltek és hallgatták az énekeseket. A dallamokat tehát nemcsak a király és kísérete hallgatta élvezettel, hanem a koldusok is, akik aztán megtanulták és vándorútjuk állomásain elő is adták ezeket az énekeket.

Mátyás-Graduale. p. 74-75.

Ők lettek az énekmondók, regősök utódai, akiket megtűrt az egyház és hallgatott a nép. Minden al-

kalomra tudtak éneket, legyen az böjti időszak vagy mulatság ideje. Megállták helyüket a főurak asztalától a falusi házak udvaráig. Bonfini írta, hogy „a pannon királyoknak az volt a szokásuk, hogy az előkelőségekkel és a nemességgel családdiasan éltek, a bejutást nem igen ellenőrizték, sok asztalt terítettek, a főurak közt lakomáztak barátilag, étkezés közben az ajtó nyitva állt, a kéregető koldusokat beengedték, alamizsnát osztogattak nekik.”

A koldusokat többnyire nyomorékként képzeljük el, ábrázolásaikban is valamilyen végtaghiánnyal jelennek meg, de nem minden esetben voltak ők nyomorékok. Számptalan példát őriz az emlékezet, amikor valaki önként, mintegy vezeklés képpen választja ezt a sorsot, mely együtt jár az önként vállalt alázattal. Cselekedetük nem szégyellni való, mert Krisztus nevében járják útjukat, aki azt mondta a gazdag fiúnak: „eredj, add el minden vagyonedat, és add a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben.” (Mk. 10.21.)

Az üdvözülésnek ezt az útját csak nagyon kevesek képesek járni. A többieknek egyetlen lehetősége maradt az üdvözülésre, saját lelkük megmentésére, ez az alamizsnálkodás, az adományosztás. „Koldus képében Krisztus jár miköztünk” – írja Orosz György A koldusmesterség szakrális megalapozottsága a keresztény vallásban című írásában. Minden rászorulóban Krisztust látni, sőt abban is, aki kér, de nem szorulna rá, mégis részéssíteni az adományban – Alamizsnás Szent Jánoshoz méltó cselekedet. Ő ugyanis képes volt adni háromszor is annak, aki átöltözve háromszor is eléállt, sőt annak is, aki kevesellette az adományt és még többet kért.

Az adakozást azonban ne tekintsük főleg ebben a korban a felebaráti szeretet megnyilvánulásának. A jóteknonykodó a saját lelki békéjét teremti meg, a saját üdvözülésének útját egyengeti általa.

4. 1489. november 10-én tehát óriási pompával, fáklvás felvonulással ünnepelték Alamizsnás Szent Jánost a budai várban.

Nevét, eredeti írásmódjának megfelelően, Eleemosynarius, szokás Elemózsiásnak is emlegetni. Az elemózsia jelentése azonban már más tartalmat takar. Amíg az alamizsna adomány, addig az elemózsia egyféle útravaló. A továbbiakban az útravaló jelentésre összpontosítva vizsgáljuk meg,

hogyan az utolsó útjára készülõ király hogyan rendelkezik, mit ad útravalónak az országnak, és mit a családjának!

A szent ereklyéinek ünneplése után történt, hogy Mátyás király összehívta a pécsi, egri, boszniai és gyõri püspököket, Szapolyai Istvánt, Drágfi Bertalant, Báthori Istvánt, Újlaky Lõrincet és más fõurakat, fõpapokat a Királyi Kápolnában, Alamizsnás Szent János ereklyéi fölé, és esküvel fogadtat-

ta meg velük, hogy János herceget teszik meg királlyá halála után.

Az eskü szövege fõnmaradt Szerémi György emlékirataiban. Így hangzik:

„Isten engem úgy segítjen, Boldogasszony, Úris-
tennek mind (sok) szentjei, ez oltári szentség, ez
szent kereszt, e szent evangéliom, és e szent Ja-
nusnak szent ereklyéi, hogy Janus herceget tes-
zék magyari királlyá.”

Isten engem hugh seghelen, bodogh azzon, vristennenek mind
ez oltári zenthsssegh, ez zenth kerezst, e zent evangeliom,
es e zenth Janusnak zent erecleij, hogh Janus hercheghed teziek magari
keralya!

*Isten engem hugh seghelen, bodogh azzon, vristennenek (így) mind (utána kitörülve: sok)
zenthly, ez otari zenthsssegh, ez zenth kerezst, e zent evangeliom, es e zenth Janusnak zent erecleij, hogh
Janus hercheghed teziek magari keralya.*

Szilágyi Sándor: A Magyar Nemzet Története. IV. köt. Bp.: Athenaeum, 1898.

Ez után az esemény után, 1490. első napjaiban indult el utolsó útjára, Bécsbe. Útravalóul az országnak királyt adott, a fiának országot, mert átadta Corvin Jánosnak Budát a királyi kincstárral, levéltárral, könyvtárral együtt.

Visegrádon a várat és a Szent Koronát.

Útközben átadta Komáromot, Tatát. A királyi várak kapitányai esküvel kötelezték magukat, hogy Mátyás halála után a gondjukra bízott várakat János hercegnek adják.

A meghódított tartományok fontosabb helyeit is átadta a hercegnek, így érkeztek meg Bécsbe, február végére.

5. Az Alamizsnás Szent Jánossal való rokonság hipotézis, mint olyan sok minden más történelmünkben. Az viszont bizonyos, hogy Mátyás király tudatosan fordult olyan szentek felé, akik a szegényeket segítették. Kapisztrán János, Árpád-házi Margit, Szent Erzsébet, Alamizsnás Szent János, és természetesen a nagy királyszentek: István, Imre és László, akiknek emlékezete töretlenül élen járt. Mondáinkból ismerjük az Igazságos Király alakját, aki segít a szegényeken és rendre utasítja

a gazdagokat. Mátyás jócselekedeteit a mondákban, a szentekét legendáinkban õrizte meg a hagyomány.

Mátyás király tudatosan fordult a szegényeket segítő szentek felé, és tetteik majd az idõk során át-
lényegülnek, néha össze is mosódnak. Kríza Ildikó szerint aztán ez a tartalom úgy jelenik meg a mondákban, hogy a király segíti a szegényeket. Ami így is volt. De neki is voltak segítői imái által: a szentjei.

6. Alamizsnás Szent János kultusza elsõsorban a Felvidéken terjedt el a Mátyás halála utáni évtizedekben. Besztercebányán kápolnája épült, Bártfán a Piéta-oltáron, Lõcsén a Szent Jánosok oltárán és a Szent Miklós oltáron, Szepeshelyen a Háromkirályok- és a Mária halála oltáron találkozzunk vele. Faszobronkon is ábrázolták: A kassai dómban, Lõcsén, és a lubicai (leibici) Szent Anna oltáron.

1517-bõl maradt ránk potolyi Bodó Ferenc végrendelete, aki arra az oltárra, amelyen Szent János teste található, egy öltözet rács kamukát hagyott csináltatni.

ŐSI SZENT EMBEREINK TOVÁBBÉLÉSE A KERESZTÉNY HAGYOMÁNYOKBAN

1526-ban Bánffy Lukács pálos perjel Máriavölgybe vitte testét, innét került át Pozsonyba 1530-ban. Száz évvel később Pázmány Péter ezüstkoporsót készíttetett neki.

Még száz év múlva, 1732-ben Esterházy Imre esztergomi érsek és prímás a pozsonyi székesegyházhoz Alamizsnás Szent János kápolnát építtetett, alája kriptával.

1991-ben nagy ünnepségek közepette visszavitték ereklyéit Ciprusra.

Itt maradt viszont a jobb lábfeje. Buda ugyanis a török kiűzése után visszakérte Pozsonytól Alamizsnás testét. Megegyezni úgy tudtak, hogy a jobb lábát visszaadták Budának, amelyet ma is láthatunk a Mátyás templom Gara-kápolnájában.

Szent Jánosok oltára. Lőcse, 1520

Szent Anna oltár, Leibitz

Szent Miklós oltár. Lőcse, 1509

Szent Miklós oltár. Lőcse, 1509